

RECENZJE

Bartosz Woliński

CHIŃSKA TRANSFORMACJA – FENOMEN WSPÓŁCZESNEGO ŚWIATA

Andrzej Bolesta, *Chiny w okresie transformacji*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2006, ss. 166.

„Od prawie trzydziestu lat chińska gospodarka rozwija się w imponującym tempie. Wzrost gospodarczy oscyluje w granicach 10 proc. rocznie, co dla wielu państw rozwijających się i posocjalistycznej transformacji jest wynikiem nieosiągalnym. Zachwytu nie powinny jednakże budzić jedynie rozmiary wzrostu, a fakt, że ma on charakter długo-okresowy i stabilny, i gwarantuje Chinom sukcesywne, acz rozłożone na dziesięciolecia, nadrabianie zaległości rozwojowych, nie tylko wobec innych krajów rozwijających się, ale także państw rozwiniętych.

Dzięki odpowiedniej polityce rozwojowej i reformom systemu gospodarczego Chin i nie należą już do krajów najuboższych, a standard życia mieszkańców Państwa Środka dynamicznie się podnosi. Postępuje ekonomiczna ekspansja Chin na arenie międzynarodowej, a ChRL staje się bardzo istotnym ogniwem globalnej gospodarki.”

Przedstawione powyżej dwa akapity stanowią wstęp i jednocześnie prezentują tezy omawianej książki. Jest ona jedną z nielicznych polskojęzycznych pozycji traktujących o transformacji ustrojowej Chin i z tego choćby powodu zasługuje na uważną lekturę. Ta ciekawa i poznawcza praca zmniejsza nie tylko dotkliwą lukę w naszej literaturze naukowej, ale także może odegrać istotną rolę w kształtowaniu opinii polskiego czytelnika.

Mocną stroną tej propozycji jest niewątpliwie dobór tematyki i omawianych zagadnień, wszechstronność analizy oraz liczne odniesienia i porównania, a sam tok rozumowania jest klarowny i logiczny. Przedstawienie transformacji Europy Środkowo-Wschodniej, Rosji, czy krajów azjatyckich stanowi doskonale tło dla kolejnych wywodów Autora. Prezentacja ta jest doskonale zilustrowana dużą ilością czytelnych i rzeczowych tabel i wykresów. Bardzo interesujące, a nawet nowatorskie w odniesieniu do chińskiej

transformacji, jest zaprezentowanie koncepcji ilościowego wyjaśnienia procesu reform ekonomicznych w byłych gospodarkach centralnie planowanych. Przedstawiony w opracowaniu model ekonometryczny stworzony przez Gary'ego H. Jeffersona i Thomasa G. Rawskiego oparty jest na teorii inwestycji w badaniach nad kapitałem ludzkim jako odpowiednim w opracowaniu systemowych ram dla procesu transformacji gospodarczej.

Jednakże z drugiej strony trudno oprzeć się wrażeniu, że prezentacja Autora jest dość jednostronna, opisująca przekształcenia chińskiego ustroju politycznego i ekonomicznego w bardzo „kliniczny” i jedynie pozytywny sposób. Liczne zdecydowane sformułowania, jak choćby „niewątpliwie”, czy „na pewno” powodują u odbiorcy przekonanie, że chińska transformacja ustrojowa była i jest doskonale zaprojektowanym planem rozwojowym, którego realizacja, rozpoczęta w określonym roku, przynosi oczekiwane sukcesy. Omówienie określonego działania często zaczyna się od opisu decyzji partii, a następnie jej realizacji, jakby Chiny były idealnie scentralizowanym i zautomatyzowanym organizmem: „Polityka rozwojowa towarzyszyła działaniom reformatorskim w Chinach od początku okresu przemian, jako że celem nadrzędnym transformacji miał być dynamiczny rozwój społeczno-gospodarczy”. W rzeczywistości rozmaite przemiany biegły spontanicznie, częstokroć wcześniej niż 1978 r., a KC KPCh próbowało tylko jakoś nad nimi zapanować i je ukierunkowywać, zgodnie zresztą z koncepcją Deng Xiaopinga. Nie było przy tym „modelu docelowego”, a „chiński model” rodził się w oficjalnych i nieoficjalnych „eksperymentach” i inicjatywach. Decyzje KC były też zwykle jakimś kompromisem, a grupy forsujące różne rozwiązania często nadal je promowały, mimo formalnej decyzji. Stąd nawet realne wytyczne KC w trakcie realizacji nie były jednolite i dawały duże pole manewru czynnikom lokalnym.

Jednocześnie Autor jedynie sygnalizuje niektóre trudności i problemy (jak choćby kwestie związane z poszanowaniem praw człowieka, cenzurą i blokadą Internetu, katastrofalnym zanieczyszczeniem środowiska, wysoce szkodliwa dla środowiska naturalnego i dziedzictwa historycznego polityka inwestycyjna, nędza milionów ludzi itp.), jakie pojawiły się w trakcie i w efekcie transformacji, które zasługiwałyby na głębszą analizę i refleksję, dzięki czemu obraz przedstawiony w opracowaniu byłby pełniejszy i bardziej obiektywny.

Opracowanie podzielone jest na sześć rozdziałów, z których pierwszy prezentuje i porównuje koncepcje posocjalistycznej transformacji azjatyckiej oraz euroazjatyckiej i na tym tle metodykę transformacji chińskiej. Wspomniane porównanie stanowi doskonały punkt odniesienia dla wszelkich ocen rezultatów przekształceń zachodzących w ChRL. Wprowadzone przez Autora uproszczenia i schematy pozwalają czytelnikowi na doskonały przegląd koncepcji transformacyjnych, a w konsekwencji na wyrobienie własnego osądu. Autorowi nie udało się czasami jednak uniknąć zbyt daleko idących uproszczeń, jak np. warunkowania rozwoju gospodarczego wprowadzeniem nowoczesnej demokracji na wzór europejski. Trudno oczekiwać, aby kraje Azji Wschodniej, czy Południowo-Wschodniej uznawały demokrację w pojęciu europejskim jako jedynie słuszne rozwiązanie. Fenomen Singapuru – azjatyckiego kraju pozbawionego jakichkolwiek strategicznych surowców gospodarczych, który jest jednocześnie oparty na rządach autorytarnych, jest najlepszym przykładem, że tak nie musi być.

Prezentacja teoretycznych założeń pozwoliła Autorowi w konsekwencji dokonać przeglądu i oceny bardzo trafnie dobranych aspektów reform systemowych w Chinach: przekształcenia sektora rolniczego, system finansowy, polityka handlowa i inwestycyjna oraz reformy przedsiębiorstw państwowych. Są to najistotniejsze elementy przekształceń, których poznanie pozwoli czytelnikowi na stworzenie w miarę przejrzystego obrazu dzisiejszych Chin, tym bardziej, że omówienie zmian w systemie finansowym i w polityce handlowej oraz inwestycyjnej jest bogato zilustrowane licznymi tabelami i wykresami. Jako przeciwwagę Autor podejmuje temat walki z ubóstwem, programów pomocowych i eliminacji biedy na terenach niezurbanizowanych oraz skutków ubocznych transformacji utrojowej. Ta część pracy jest niestety potraktowana dość powierzchownie i skrótowo, jeśli porównać ją do skali poruszanej kwestii. Autor zbyt często polega na oficjalnych statystykach i licznych opisach rządowych programów, niemal zupełnie rezygnując z wyrażenia niezależnych opinii i ocen.

Omówienie reformy przedsiębiorstw państwowych pogłębione jest dzięki osobnej prezentacji poświęconej zarządzaniu chińskimi przedsiębiorstwami państwowymi w warunkach transformacji systemowej, a także zarządzaniu w realiach kultury azjatyckiej (można to określić mianem *cultural awariness*). Jest to dość teoretyczne ujęcie, mające raczej charakter ciekawostki, ale doskonale wpasowujące się w założenia książki, zaplanowanej jako ogólny opis współczesnych Chin, a nie handlowy poradnik menedżera, czy też negocjatora. Spora ilość detali, porównań, sugestii sprawia, że rozdział ten warto uważnie przestudiować.

Unikalnym dla polskiej literatury naukowej jest rozdział prezentujący rolę i pozycję państwa w posocjalistycznej transformacji Chin. Chiny, w przeciwieństwie do krajów Europy Środkowo-Wschodniej, nie zdecydowały się na wprowadzenie systemu demokratycznego. Intrygująca jest zatem lektura, w jaki sposób połączono ogień z wodą: kapitalizm z ustrojem komunistycznym (przynajmniej takim jest w swojej fasadowości). Bardzo ważnym zagadnieniem, które Autor sygnalizuje, jest kwestia, czy Chiny będą gotowe na demokrację zachodnią. Stawia on bardzo odważną tezę, że model ten z pełnymi prawami jednostki i przysługującymi jej wolnościami jest kwestią czasu, co wynika ze specyfiki i mentalności samego chińskiego społeczeństwa, z postępującej liberalizacji wielu aspektów życia, a także postępu technicznego.

Pracę zamyka podsumowanie, w ramach którego Autor syntetycznie nakreślił możliwe scenariusze rozwoju gospodarki Chin. Chińska transformacja jest ogromnym wyzwaniem dla badacza i na pewno trudne jest prorokowanie, jaka przyszłość czeka gospodarkę Chin: czy jest to kolos na glinianych nogach, który niedługo runie, czy jest to budząca się potęga, jednak znacznie bardziej poznawcze byłoby pełniejsze potraktowanie zagadnienia. Ten ostatni rozdział może warto rozbudować jako osobne opracowanie, jako że przyszłość Chin, która nadal jest w dużym stopniu niewiadomą, zaważy na losach całego świata.

Bez wątpienia jest to pozycja cenna, a dzięki temu, że porusza bardzo istotną i aktualną tematykę, potrzebna w zrozumieniu tego, co się dzieje obecnie w Państwie Środka. Jej niezaprzeczalną wartością jest umieszczona w zakończeniu wszechstronna bibliografia, której znakomita większość to literatura angielskojęzyczna, w tym również wydana

w Azji i Chinach. Dzięki temu Autor przybliżył polskiemu czytelnikowi ciekawe i aktualne opinie na temat chińskiej transformacji, które pojawiają się w literaturze światowej. Należy mieć nadzieję, że dzięki tej pozycji w polskiej literaturze naukowej pojawi się więcej równie poznawczych i wartościowych opracowań, opisujących współczesne Chiny właśnie z punktu widzenia ekonomisty, socjologa, czy politologa.

